

Sygn. akt II CSK 88/07

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 maja 2007 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Helena Ciepla (przewodniczący)
SSN Stanisław Dąbrowski (sprawozdawca)
SSN Tadeusz Żyznowski

Protokolant Maryla Czajkowska

w sprawie z powództwa M.S.

przeciwko J.R.

o zapłatę

oraz z powództwa wzajemnego J.R.

przeciwko M.S.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 24 maja 2007 r.,

skargi kasacyjnej powoda - pozwanego wzajemnego

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 8 listopada 2006 r., sygn. akt [...],

uchyla zaskarżony wyrok w części oddalającej apelację M.S. (pkt II) i orzekającej o kosztach (pkt 4) oraz wyrok Sądu Okręgowego w S. z dnia 26 kwietnia 2006 r. Sygn. akt [...] w części

utrzymującej w mocy nakaz zapłaty (pkt 1) i w tym zakresie sprawę przekazuje do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w S., pozostawiając temuż Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

M.S. wystąpił z powództwem przeciwko J.R. o zasądzenie kwoty 66.855,57 zł tytułem odszkodowania za dostarczenie przez pozwanego wadliwej paszy. Łącznie straty, poniesione przez powoda miały wynieść 715.025,17 zł. Żądana kwota stanowiła różnicę między poniesionymi przez powoda stratami a należnościami dla pozwanego z tytułu zapłaty ceny za dostarczoną paszę (648.169,90 zł).

Z kolei J.R. wytoczył powództwo przeciwko M.S. o zapłatę kwoty 648.169,90 zł. Sąd Okręgowy w S. nakazem zapłaty z dnia 17 października 2002 r. uwzględnił to powództwo. M.S. złożył zarzuty od nakazu zapłaty, żądając oddalenia powództwa.

Sąd Okręgowy w S. postanowieniem z dnia 26 marca 2004 r. połączył obie sprawy do wspólnego rozpoznania i wyrokiem z dnia 26 kwietnia 2006 r. utrzymał w mocy nakaz zapłaty z dnia 17 października oraz oddalił powództwo M.S. przeciwko J.R.

Sąd Okręgowy poczynił następujące ustalenia faktyczne: M.S. od jesieni 2001 r. kupował w mieszalni J.R. paszę dla hodowanych przez siebie indyków. Strony umówiły się, że M.S. będzie sprzedawał J.R. otręby i śrutę sojową, dostarczając ją jednocześnie do wytwórni pasz swoimi paszowozami, zaś wracając będzie zabierał zakupioną od J.R. paszę. Przy każdym załadunku paszy będą pobierane duże próbki, jedna miała pozostać w wytwórni, drugą miał zabierać kierowca hodowcy.

W zakładzie J.R. przeprowadzana była okresowo deratyzacja, przeprowadzono okresowe zabiegi dezynfekcji powierzchni, pomieszczeń i urządzeń oraz okresowy przegląd i kontrolę obiektu.

W styczniu 2002 r. na fermie w W. pojawiła się u indyków biegunka oraz ponadnormatywne upadki ptaków po 10 sztuk dziennie. Na fermie w M. w okresie od 23 lutego 2002 r. do 25 lutego 2002 r. padło 810 sztuk ptactwa. W obu przypadkach lekarz weterynarii A.Z. stwierdziła, że przyczyną upadku ptaków jest skażona pasza i zleciła natychmiastową zmianę wytwórni pasz.

W dniu 11 lutego 2002 r. Inspekcja Weterynaryjna Powiatowego Inspektora Weterynarii w K. sporządziła protokół z kontroli mieszalni pasz J.R., w którym stwierdzono, że w wytwórni odbywają się prace remontowe, zalecono wyodrębnienie magazynu premiksów, uzupełnienie posadzek w magazynach, zastosowanie pokrywy przesuwanej na koszt zsypany, stosowanie etykiet do worków oraz stwierdzono nieaktualne badania pracowników. Jednocześnie określono ogólny stan czystości i porządku w mieszalni pasz za zadawalający, stwierdzono wypełnienie warunków właściwego zabezpieczenia przed ptactwem i gryzoniami, oceniając stan procesu produkcyjnego nie dostrzeżono nieprawidłowości.

W dniu 8 marca 2002 r. strony zawarły porozumienie, w którym J.R. zobowiązał się pokryć straty na fermie w M. poprzez zwrot kosztów leczenia w

kwocie 37.500 zł pod warunkiem dostarczenia przez M.S. wyników badań mających świadczyć o złej jakości paszy oraz opinii lekarza nadzorującego fermę, stwierdzającego jednoznacznie, że przyczyną poniesionych strat była zła jakość pasza.

W dniu 8 i 15 marca 2002 r. Wojewódzki Inspektorat Weterynaryjny w Z. Zakład Higieny Weterynaryjnej sporządził sprawozdania z badania mikrobiologicznego pasz firmy „C.” pod względem zgodności z normą PN – R – 64791. W próbkach nr 143/P i nr 144/P nadesłanych do badania w dniu 28 lutego 2002 r. stwierdzono wzrost bakterii mezofilnych, pałeczek E. coli, Salmonelli z grupy CO, Pseudomonas sp i grzybów saprofitycznych, a nie stwierdzono gronkowców, paciorkowców i beztlenowców. W próbkach nr 164/P i nr 165/P nadesłanych do badania w dniu 5 marca 2002 r. przez podmiot określany jako „właściciel” stwierdzono wzrost bakterii mezoficznych i grzybów saprofitycznych, nie stwierdzono natomiast paciorkowców i beztlenowców. W próbce nr 164/P stwierdzono także pałeczki Salmonelli z grupy CO, których nie stwierdzono w próbce nr 165/P.

Zakład Higieny Weterynaryjnej przedstawił wynik badania dwóch próbek mieszanek paszowych dla indyków produkcji PPH „K.” na zlecenie P. sp. z o.o., które otrzymał w dniu 5 kwietnia 2002 r. Próbki pobrano w dniu 27 marca 2002 r. w obiektach nr IV i V na fermie drobiu w M. W obiekcie nr IV stwierdzono beztlenowe laseczki Clostridium perfringens.

Również na zlecenie P. sp. z o.o. w dniu 16 kwietnia 2002 r. dokonano badania jednej próbki mieszanki paszowej dla indyków Finiszer z obiektu nr VI w R. Wyniki badania wskazywały na obecność Clostridium perfringens. Drobnoustroje te stwierdzono również w dwóch próbkach mieszanki paszowej dla indyków Finiszer pobranych z obiektu nr II i nr III na fermie w M.

Zakład Higieny Weterynaryjnej przedstawił wynik badania pięciu próbek mieszanek paszowych dla indyków produkcji PPH „K.” na zlecenie, które otrzymał w dniu 30 kwietnia 2002 r. W dwóch próbkach nie stwierdzono pałeczek Salmonelli, Clostridium perfringens i beztlenowych laseczek. W pozostałych próbkach

stwierdzono beztlenowe laseczki przetrwalnikujące *Clostridium perfringens*, lecz nie stwierdzono pałeczek *Salmonelli*.

Zakład Higieny Weterynaryjnej sporządził w dniu 14 maja 2002 r. sprawozdanie z badań w kierunku oznaczenia mikrotoksyn. Jedna próbka nie wykazała obecności mikrotoksyn. W pozostałych stwierdzono ochratoksyny A i zearalenon.

W pierwszym kwartale 2002 r. z pasz J.R. korzystali hodowcy M.T., W.K. i W.O. Stada karmione tą paszą nie wykazywały żadnych symptomów zatruc.

W oparciu o tak poczynione ustalenia Sąd Okręgowy uznał powództwo J.R. za uzasadnione wobec treści art. 535 k.c. Bezspornym bowiem było, że M.S. nabył paszę dla hodowanych przez siebie indyków i nie zapłacił ceny. Powództwo M.S. Sąd Okręgowy uznał za bezzasadne. Sąd Okręgowy wskazał, że M.S. (reprezentowany przez radcę prawnego) powołuje się na dwa różniące się w sposób istotny reżimy odpowiedzialności: na odpowiedzialność z tytułu rękojmi za wady, która ma charakter absolutny, a na kupującym ciąży jedynie obowiązek wykazania, że rzecz nabyta wykazuje cechy kwalifikujące ją jako wadliwą oraz na ogólny reżim odpowiedzialności kontraktowej (art. 471 i następne k.c.). W ramach tego ostatniego na kupującym ciąży obowiązek wykazania szkody i jej rozmiaru oraz związku przyczynowego między wadą rzeczy a powstaniem szkody. Zdaniem Sądu Okręgowego M.S. nie wywiązał się z powyższych obowiązków.

Na skutek apelacji M.S. Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 8 listopada 2006 r. uchylił wyrok Sądu Okręgowego w części oddalającej powództwo M.S. o zapłatę i w tym zakresie przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania, natomiast oddalił apelację w części, w której dotyczyła ona zasądzenia przez Sąd pierwszej instancji od skarżącego na rzecz J.R. kwoty 648.170 zł tytułem zapłaty ceny za nabytą paszę.

Sąd Apelacyjny uznał za bezsporne, że M.S. w dniach 6 - 30 marca 2002 r. (łącznie 45 faktur) nabył od J.R. paszę dla hodowanych przez siebie indyków na kwotę 648.169,90 zł. M.S. broniąc się przed żądaniami J.R. powoływał się na szkody, których doznał na skutek żywienia indyków wadliwą, w jego ocenie, paszą. Powoływał się na normę zawartą w art. 556 k.c. (rękojmia za wady fizyczne) oraz

na ogólnym reżimie odpowiedzialności kontraktowej (art. 471 k.c. i nast.). Wywodząc swoje roszczenie z wyżej przytoczonych przepisów M.S. dokonał potrącenia swojej wierzytelności z tytułu szkody wywołanej zatrutą paszą z wierzytelnością za dostarczoną paszę. Zgodnie z art. 493 § 3 k.p.c. do potrącenia mogą być przedstawione tylko wierzytelności udowodnione dokumentami enumeratywnie określonymi w art. 485 k.p.c. Zdaniem Sądu Apelacyjnego bezspornym jest, że M.S. nie sprostął nałożonemu na niego przez ustawodawcę obowiązki.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, apelacja okazała się zasadna w części dotyczącej oddalenia powództwa M.S. Zdaniem tego Sądu nie wyjaśniono wszystkich okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia. Ustalono, że M.S. w momencie, kiedy w jego hodowli wystąpiły zachorowania karmił indyki wyłącznie paszą zakupioną u J.R. Należało ustalić, czy przyczyną zachorowań indyków w hodowli M.S. była pasza. Zeznania pracowników obu stron w kwestii dotyczącej zachowania obowiązujących norm oraz wymogów czystości, zarówno na fermie M.S., jak i w wytwórni J.R. są wyraźnie nieobiektywne. Sąd Okręgowy powinien więc w tej kwestii kierować się z zeznaniami osób postronnych, bezpośrednio nie związanych ze stronami. Sąd Apelacyjny stwierdził, że bezsporny jest fakt, że przypadki zachorowań drobiu wystąpiły również u innego hodowcy stosującego paszę wyprodukowaną przez J.R. Doszło wówczas dwa razy do wymiany paszy, a raz do jej przecenienia, bez przeprowadzenia badań. W ocenie Sądu Apelacyjnego zastanawiający jest sposób postępowania J.R. podczas reklamacji M.S. Bezspornym jest fakt, że J.R. nie wysłał do badania posiadanych przez siebie próbek, czego sam nie potrafił wytłumaczyć i co jest niezrozumiałe.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, biorąc pod uwagę zasady doświadczenia życiowego i logiki, zachodzą uzasadnione przypuszczenia, że pasza dostarczona przez J.R. mogła mieć wpływ na zachorowania indyków na fermach M.S. Sąd Okręgowy dokonał ustaleń faktycznych przede wszystkim w oparciu o dowody z zeznań świadków, które to zeznania potraktował w sposób wybiórczy. Nieuzasadniona jest również zdaniem Sądu Apelacyjnego odmowa mocy dowodowej wszystkich z przeprowadzonych badań paszy. W przedmiotowej sprawie zdaniem Sądu Apelacyjnego doszło do nie rozpoznania istoty sprawy, nie

ustalono bowiem czy w określonych warunkach środowiskowych, które istniały na fermach M.S., biorąc pod uwagę wyniki wszystkich przedłożonych badań, objawy chorobowe wszystkich przedłożonych badań, objawy chorobowe drobiu miały związek z podawaną paszą.

Od wyroku Sądu Apelacyjnego M.S. w części oddalającej jego apelację wniósł skargę kasacyjną. W skardze kasacyjnej zarzucił naruszenie prawa materialnego: art. 556 w związku z art. 471 k.c., art. 471 k.p.c. w zw. z art. 6 k.c., art. 2 i art. 3 ustawy z dnia 19 listopada 1999 r. o działalności gospodarczej, § 2 i § 6 rozporządzenia Ministra Przemysłu Spożywczego i Skupu z dnia 28 lipca 1972 r. w sprawie zasad i trybu powoływania oraz zakresu działania rzeczoznawców i zaprzysiężonych próbobiorców (Dz.U. Nr 32, poz. 222) w związku z art. 4 ustawy z dnia 30 czerwca 1970 r. o Inspekcji Skupu i Przetwórstwa Artykułów Rolnych (Dz.U. z 2000 r., Nr 23, poz. 243), § 3, § 4 pkt 3, 4 i 6, § 5, § 6 pkt 1, 2, 3, § 8 pkt 1, § 11 pkt 1 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 17 marca 1999 r. w sprawie szczegółowych warunków weterynaryjnych wymaganych przy zarobkowym wytwarzaniu, przetwarzaniu, obrocie lub składowaniu niejadalnych surowców zwierzęcych, pasz oraz dodatków do pasz (Dz.U. Nr 30, poz. 295). Skarżący zarzucił także naruszenie przepisów postępowania: art. 493 § 1 i § 3 k.p.c. w związku z art. 485 k.p.c., art. 380 k.p.c., art. 368 § 1 pkt 4 k.p.c. Podniesiono także zarzut naruszenia nie oznaczonych przepisów postępowania poprzez nie uwzględnienie i uznanie za bezprzedmiotowe zawartych w apelacji zarzutów naruszenia przez Sąd I instancji art. 244 k.p.c. w związku z art. 252 k.p.c., art. 245 k.p.c. w związku z art. 253 k.p.c., art. 231 k.p.c., art. 27 k.p.c., art. 233 k.p.c., art. 495 § 3 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Trafny jest zarzut skargi kasacyjnej odnośnie do naruszenia art. 493 § 1 i 3 k.p.c. w związku z art. 485 k.p.c. Stosownie do art. 493 § 3 k.p.c. w postępowaniu nakazowym w piśmie zawierającym zarzuty o nakazu zapłaty do potrącenia mogą być przedstawione tylko wierzytelności udowodnione dokumentami, o których mowa w art. 485 k.p.c. Ponieważ M.S. swojej wierzytelności, którą potrącił, nie

udowodnił dokumentami enumeratywnie określonymi w art. 485 k.p.c., to w ocenie Sądu Apelacyjnego zarzut potrącenia należało uznać za nie udowodniony.

Jednakże Sąd Apelacyjny nie wziął pod uwagę jednej istotnej okoliczności, a mianowicie, że oświadczenie o potrąceniu zostało złożone wcześniej niż zarzuty od nakazu zapłaty. Nakaz zapłaty Sąd wydał w dniu 17 października 2002 r. Znacznie wcześniej, w uzasadnieniu swojego pozwu wniesionego w dniu 22 maja 2002 r. M.S. podawał, że na skutek nabycia wadliwej paszy od J.R. poniósł szkodę w wysokości 715.025,47 zł, ale żąda jedynie zapłaty kwoty 66.855,57, gdyż potrącił pozostałą kwotę 648.169,90 zł z ceną należną J.R. za paszę. Do pozwu dołączył odpis dokumentu datowanego na dzień 8 maja 2002 r., zawierającego jego oświadczenie o potrąceniu. Jeżeli M.S. rzeczywiście przysługiwało odszkodowanie od J.R., to potrącenie dokonało się z chwilą, kiedy poświadczenie woli o potrąceniu doszło do J.R. (art. 61 § 1 k.c. i art. 499 k.c.). Najpóźniej nastąpiło to w dacie doręczenia odpisu pozwu J.R., w każdym razie było to przed wniesieniem zarzutów od nakazu zapłaty. Wskutek potrącenia obie wierzytelności umorzyły się nawzajem (art. 498 § 2 k.p.c.). W konsekwencji w zarzutach od nakazu zapłaty nie mogła być przedstawiona wierzytelność do umorzenia, gdyż wcześniej została umorzona. Jeżeli obie wierzytelności na skutek potrącenia umorzyły się to w ten sposób świadczenia zostały spełnione i zobowiązania przestały istnieć. Zgłoszony w zarzutach do nakazu zapłaty zarzut wcześniejszego potrącenia w istocie jest zarzutem nieistnienia zobowiązania, a nie przedstawienia wierzytelności do potrącenia. Z tego względu należy podzielić stanowisko wyrażone w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 13 października 2005 r. (OSNC z 2006 r., nr 7-8, poz. 119), że przewidziane w art. 493 § 3 k.p.c. wymaganie udowodnienia wierzytelności przedstawionej do potrącenia dokumentami wskazanymi w art. 485 k.p.c. nie dotyczy sytuacji, w której do potrącenia doszło przed doręczeniem pozwanemu nakazu zapłaty i pozwu. Naruszenie art. 493 § 1 i 3 k.p.c. w związku z art. 385 k.p.c. mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy. Zwłaszcza, że co do kwoty odszkodowania przewyższającej kwotę objętą oświadczeniem M.S. o potrąceniu Sąd Apelacyjny uchylił wyrok Sądu pierwszej instancji wskazując na nie wyjaśnienie istotnej okoliczności czy przyczyną zachorowań indyków była wadliwa pasza. Uzasadnia to uwzględnienie skargi kasacyjnej.

Zarzut naruszenia art. 471 k.c. został wadliwie uzasadniony, gdyż oparto go na założeniu, że ustalono, iż pasza dostarczona z wytwórni J.R. była wadliwa. Tymczasem Sąd Apelacyjny takiego ustalenia nie poczynił, wskazał jedynie – częściowo uchylając wyrok Sądu pierwszej instancji - na jego potrzebę oraz, że okoliczność tę Sąd pierwszej instancji powinien ustalić. Jednakże trudno zaprzeczyć, że nieuwzględnienie zarzutu potrącenia przez M.S. wierzytelności z tytułu odszkodowania bez rozważenia czy odszkodowanie mu przysługiwało narusza art. 471 k.c., niezależnie od uzasadnienia skargi kasacyjnej.

Na nieporozumieniu wydaje się być oparty zarzut naruszenia art. 556 k.c. w związku z art. 471 k.c. Skarżący upatruje związku obu przepisów w tym, że uprawniony ma możliwość wyboru, może bowiem oprzeć swoje roszczenia wyłącznie na ogólnych przepisach normujących odpowiedzialność kontraktową (art. 471 i nast. k.c.), albo też nie rezygnując z uprawnień z tytułu rękojmi dochodzić dodatkowo naprawienia poniesionej szkody. Podniósł, że w niniejszej sprawie nie zrezygnował z uprawnień z tytułu rękojmi i dodatkowo dochodzi roszczenia na zasadach ogólnych. Z tym się można zgodzić, tyle że nie ma naruszenia przez Sąd art. 556 k.c. czy innych przepisów o rękojmi.

Przepisy o rękojmi przyznają kupującemu konkretne uprawnienia i roszczenia, jeżeli sprzedana mu rzecz ma wady. Kupujący może od umowy odstąpić, albo żądać obniżenia ceny (art. 560 § 1 k.c.), może także, jeżeli przedmiotem sprzedaży są rzeczy oznaczone tylko co do gatunku, żądać dostarczenia zamiast rzeczy wadliwych takiej samej ilości rzeczy wolnych od wad (art. 561 § 1 k.c.). M.S. nie złożył oświadczenia o odstąpieniu od umowy, ani nie wystąpił z roszczeniami z tytułu rękojmi, wymienionymi w art. 560 § 1 k.c. i art. 561 § 1 k.c. Zatem, naruszenie przez Sąd orzekający art. 556 k.c., zawierającego definicję rękojmi, nie może wchodzić w grę.

Naruszenie art. 2 i 3 ustawy z dnia 19 listopada 1999 r. o działalności gospodarczej miało nastąpić przez przyjęcie, że M.S. był przedsiębiorcą, podczas gdy jest on rolnikiem, a przepis art. 3 wprost wyłącza stosowanie ustawy do działalności wytwórczej w rolnictwie w zakresie upraw rolnych oraz chowu i hodowli zwierząt. Zarzut nie jest zasadny, gdyż Sąd Apelacyjny w ogóle nie rozważał

kwestii stosowania w tej sprawie przepisów ustawy o działalności gospodarczej i nie było takiej potrzeby.

Z podobnej przyczyny nie może być uznany za trafny zarzut naruszenia przepisów rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 17 marca 1999 r. poprzez bezpodstawne przyjęcie, że stan sanitarno-weterynaryjny wytwórni pasz J.R. nie budzi zastrzeżeń. Sąd Apelacyjny nie dokonywał oceny stanu sanitarno-weterynaryjnego wytwórni J.R.

Chybiony jest także zarzut naruszenia art. 380 k.p.c. Zarzut wiąże się z tym, że Sąd Apelacyjny mimo niezaskarżenia przez J.R. postanowienia Sądu pierwszej instancji z dnia 18 czerwca 2004 r. o oddaleniu wniosku o odrzucenie zarzutów od nakazu zapłaty, oddalił apelację na skutek przyjęcia, że M.S. nie wywiązał się z obowiązku udowodnienia podstawy potrącenia dokumentami enumeratywnie określonymi w art. 485 k.c. Zastosowanie przez Sąd Apelacyjny art. 485 k.p.c. było wadliwe, co zostało na wstępie wyjaśnione i co stało się zasadniczą przyczyną uchylecia zaskarżonego wyroku, ale błąd Sądu nie ma nic wspólnego z art. 380 k.p.c. Ten ostatni przepis stanowi, że sąd drugiej instancji na wniosek strony rozpoznaje również te postanowienia sądu pierwszej instancji, które nie podlegały zaskarżeniu w drodze zażalenia, a miałyby wpływ na wynik sprawy. W konkretnej sprawie żadna ze stron nie wniosła o rozpoznanie niezaskarżonego postanowienia Sądu pierwszej instancji, ani Sąd Apelacyjny nie rozpoznawał takiego postanowienia.

Zarzuty skargi kasacyjnej skierowanej przeciwko wyrokowi Sądu pierwszej instancji nie mogły być rozważane, gdyż skarga kasacyjna jest środkiem zaskarżenia od orzeczeń sądu pierwszej instancji.

Z powyższych względów na mocy art. 398¹⁵ Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji wyroku.

